

Yhteiskuntien monipuolinen ympäristösuhde

MASSA, ILMO (2009; toim.) *Vihreä teoria. Ympäristö yhteiskuntateorioissa*. 406 s. Gaudeamus, Helsinki.

Yhteiskunnan ja luonnonympäristön suhdetta käsittelevää monitieteistä suuntausta on vakiintunut kuvaamaan termi ”yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus”. Myös ”yhteiskunnallisesta ympäristötutkimuksesta” on puhuttu. Monitieteisen alan teoreettiset suuntauokset polveilevat moneen suuntaan. Ympäristöpolitiikan professo-

ri Ilmo Massa on ottanut tehtäväkseen luoda alaa käsittelevän yhteenvedon. Hänen toimittamassaan teoksessa 13 kirjoittajaa esittelee yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen suuntauksia.

Käsitys ympäristökysymyksen yhteiskuntatieteellisen tarkastelun tärkeydestä on haastanut valtavirtaan kuuluvan yhteiskuntatutkimuksen painopisteet. Sen lisäksi yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen sisällä on aina ollut jännitteitä. Alalla on vuosien varrella sotkeu-

duttu laajempiin kiistoihin realismiin ja konstruktivismiin soveltuvuudesta tutkimuksen lähtökohdaksi. Nykyään näitä kiistoja voidaan tarkastella kriittisen etäisyyden päästä. Koska alan teoreettiset suuntaukset kuitenkin ovat moninaisia, on rönsyjä aiheellista koota yhteen.

Teos on jaettu kolmeen osaan. Ensimmäisessä tarkastellaan yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen taustoja. Näkökulma on historiallinen, mutta myös alan filosofisia ulottuvuuksia pohditaan. Timo Järvikoski kirjoittaa osuudessaan johdonmukaisesti sellaisia yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen suuntauksia, jotka ovat pyrkineet luomaan teoriaa yhteiskunnan ja luonnonympäristön suhteesta. Nämä suuntauokset ovat kulkeneet hyvin erilaisiin suuntiin. Allan Schnaibergin 1980-luvulla synnyttämä ”tuotannon oravanpyörän” metaforaan turvautunut suuntaus suhtautui yhteiskunnan toimintamahdollisuuksiin pessimistisesti. Konstruktioinism puolestaan katsottiin etääntyneen liiaksi luonnonympäristöstä. Ekologisen modernisaation teoria suhtautuu ympäristöongelmiin konstruktivismia vakavammin, mutta tulkitsee monien mielestä liian optimistisesti yhteiskunnan mahdollisuudet ratkaista niitä. Uusin suuntaus on niin sanottu ”uusi ekologia”, joka hakee marxilaiseen teoriaan tukeutuen ympäristöongelmien syitä kapitalismin logiikasta.

Toisessa osiossa käydään läpi eräitä tutkijoihin henkilöityviä suuntauksia. Kolmannessa nostetaan esille joitakin yleisen tason suuntauksia, muun muassa voimakkaasti luonnon prosesseja painottava ekososiaalinen näkökulma ja monimutkaiset ”sopeutuvat järjestelmät”.

Massa on itse kirjoittanut alkuluvun. Hän käsittelee sitä, miten yhteiskuntatieteissä on suunniteltu vaihtoehtoja vallitsevalle, ympäristökriisin sivuuttavalle paradigmatte. Massa käsittelee taloustiedettä, politiikan tutkimusta, sosiologiaa, historiaa, antropologiaa ja yhteiskuntapolitiikkaa. Olisikin ehkä ollut perusteltua puhua ”ihmistieteellisestä ympäristötutkimuksesta”, sillä kaikkia Massan esittelemiä aloja ei perinteisesti ole mielletty yhteiskuntatieteiksi. Massa jakaa ympäristöä koskevat yhteiskuntateoriat kahteen päälinjaan. Ensimmäinen käsittelee ympäristökriisiä sellaisena modernisaation katkoksenä, jossa ympäristökriisi on haastanut modernin yhteiskunnan toimintakyvyn. Toinen päälinja, ekomodernisaatioteorioiden joukko, taas luottaa modernin yhteiskunnan reaktio- ja uusiutumiskykyyn. Jako on hyvin kaksinaipainen. Sen jyrkkyys häivyttää alleen muun muassa ekomodernisaatioteorioihin sisältyvän hienojakoisen epäilyn yhteiskunnan reagoitavuudesta eri tilanteissa.

Joitakin näkökulmia esitellään yksityiskohtaisesti. Rauno Sairinen kirjoittaa hallinnan teorioista. Hallinta on hyvin ajankohtainen, jopa muodikas käsite, joka sisältää muutakin kuin pelkät ympäristökysymykset. Teoreettisesti se on monopolivinen ja -tieteinen ilmiö, joka ulottuu näkökulmasta riippuen hyvästä hallintatavasta toimijoiden välisiin verkostoihin. Ympäristökysymyksistä maini-

taan esimerkiksi julkisen vallan ympäristöpoliittisten ohjauskeinojen muutos sekä deliberatiivinen ympäristönhallinta. Näiden ympäristöhallinnan versioiden sisällöt vaihtelevat suuresti. Niissä edetään julkisen vallan toimista kansalaisten osallistumismahdollisuuksiin.

Anja Nygren kertoo poliittisesta ekologiasta, joka on maantiedettäkin sivunnut suuntaus. Hallinnan tutkimuksen lailla se on monimuotoinen teoreettinen rakennelma. Se tarkastelee ympäristökysymysten yhteiskunnallisia syitä tapaustutkimusten kautta käsitellen monen mittakaavatason prosesseja.

Joskus käsitteiden eri merkitykset jäävät kokonaisuuden kannalta suhteuttamatta toisiinsa. Massa ja Tuuli Hirvilampi kirjoittavat ekososiaalisesta näkökulmasta osana ympäristösosiaalipolitiikan taustoja, Yrjö Haila puolestaan omistaa sille kokonaisen artikkelin. Käsite tarkoittaa kirjoittajilla täysin eri asioita. Hirvilammen ja Massan kirjoituksessa pohditaan sellaisia hyvinvoinnin teorioiden puolia, joissa ympäristönäkökohdat ovat oleellisesti läsnä. Hailan tarjoamassa teoreettisesti laajemmassa ekososiaalisessa näkökulmassa yhteiskunta on upotettu ekologiaan.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kenttä on laaja. Arvosteltava teosta voi verrata äskettäin ilmestyneeseen vastaavaan englanninkieliseen käsikirjaan (Pretty ym. 2007). Jälkimmäiseen on kerätty 40 kirjoitusta. Vertailu ei ole reilua kielialueen koon vuoksi, mutta sisältöjen eroista voidaan päätellä jotakin. Englanninkielisessä teoksessa ihmismaantieteellinen ympäristötutkimus on luonteva osa yhteiskunnan ja ympäristön suhteen pohdintaa. Massan teoksessa jotkut maantieteen teorioihin liittyvät aiheet sivuutetaan. Yksi näistä on demokratiaan liittyvien kysymysten rajaaminen tilallisesti. Teosten vertailu paljastaa Massan teoksesta aukan myös yhteiskunnan ja eläinten suhteiden kohdalla. Maantiedettä lähellä olevista käsitteistä pohditaan laajimmin yhteiskunnallisia tasoja, jotka jäsentävät poliittisen ekologian ja monimutkaisten sopeutuvien järjestelmien analyysia. Toinen esillä oleva maantieteellinen käsite on verkosto, joka sisältyy sopeutuvien järjestelmien analyysin lisäksi ympäristön politiikan hybridisyyden pohdintaan. *Vihreä teoria* on joka tapauksessa hyvin kattava teos ja laaja johdatus yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen teemoihin.

KIRJALLISUUS

Pretty, J., A. S. Ball, T. Benton, J. S. Guivant, D. R. Lee, D. Orr, M. J. Pfeffer & H. Ward (2009; toim.). *The SAGE handbook of environment and society*. 626 s. SAGE Publications, London.

JUHA KOTILAINEN
Historia- ja maantieteiden laitos,
Itä-Suomen yliopisto

